

STEFAN BIAŁOBOK

Rys historyczny Zakładu Dendrologii i Pomologii w Kórniku oraz ogólna charakterystyka kolekcji drzew i krzewów

Historia Arboretum

Pierwsza wzmianka o parku kórnickim, na podstawie której można krytycznie ocenić jego wartości estetyczne, pochodzi z połowy XIX wieku. Zamieszczona została przez E. R a c z y ń s k i e g o we „Wspomnieniach Wielkopolski”. W zapiskach z wieków XV i XVI, wspominających o zamku kórnickim, nie ma mowy o parku. W latach 1795 do 1801 park kórnicki ulega poważnemu zaniedbaniu. Dopiero Tytus D z i a ły ń s k i po tym kilkuletnim okresie przyczynia się do rozwoju parku kórnickiego, nadając mu charakter dendrologiczny. Syn Tytusa Jan był doskonałym znawcą roślin drzewiastych, powiększył również powierzchnię Arboretum i szkółek drzew i krzewów. Czynił to z myślą stworzenia ośrodka dendrologicznego o charakterze aklimatyzacyjnym.

Na obecny stan kolekcji Arboretum Kórnickiego i sadów pomologicznych złożył się długoletni wysiłek wielu miłośników ogrodnictwa przez okres około 100 lat — od początku XIX w. aż do utworzenia w Kórniku zakładu naukowego w roku 1925.

Jak wynika z materiałów Biblioteki Kórnickiej, Ogrody Kórnickie posiadały już w początkach XIX w. bogatą kolekcję drzew i krzewów obcego pochodzenia. Świadczy o tym liczna korespondencja ówczesnych właścicieli Kórnika, w której cel aklimatyzowania roślin drzewiastych w parku kórnickim jest zupełnie wyraźnie podkreślony. Władysław Z a m o y s k i tworząc Fundację Zakłady Kórnickie określił jako jeden z jej celów utrzymanie „Zakładu Badania” w oparciu o Ogrody Kórnickie. Ustawa sejmowa o Zakładach Kórnickich z roku 1925 określa bliżej rolę ośrodka przyrodniczego w Kórniku. Według niej do celów Zakładów Kórnickich należy: „Założenie i utrzymanie Zakładu Badania, tak na stokach gór, jak i na równinach, wszystkiego co wchodzi w zakres hodowli, życia, ochrony i należytego wyzyskania wszelkiego rodzaju drzew, tak w kraju istniejących, jak zagranicznych mogących się krajowi zdać, leśnych, ogrodowych, użytkowych, owocowych, liści, soków”.

Stanowisko dyrektora Ogrodów Kórnickich obejmuje w roku 1926 Antoni W r ó b l e w s k i. Z właściwą sobie energią zajmuje się on rozszerzeniem szkół-

łek, uporządkowaniem zaniedbanego parku i wzbogaceniem go o liczne nowe kolekcje. Równocześnie zakłada sad pomologiczny i gromadzi bibliotekę dendrologiczną, kładąc tym samym podwaliny pod przyszły zakład naukowy. Zasługi A. Wróblewskiego dla Arboretum Kórnickiego zostały omówione szerzej we „Wspomnieniu pośmiertnym” zamieszczonym przez S. Białoboka w pierwszym wydaniem po wojnie „Pamiętniku Zakładu Badania Drzew i Lasu w Kórniku.”

W roku 1933 zostaje utworzony Dział Dendrologii i Pomologii Zakładu Badania Drzew i Lasu. Od czasu, gdy ustawa sejmowa z roku 1925 ustaliła charakter „Zakładu Badania”, Arboretum Kórnickie posiadało wytyczony w ogólnych zarysach kierunek naukowy, który jednak nie mógł być należycie zrealizowany w okresie międzywojennym.

Rok 1952, w którym Zakład Dendrologii i Pomologii został przejęty przez Polską Akademię Nauk, należy uważać za datę szczególnie ważną w życiu tej placówki naukowej. Od tej chwili bowiem Zakład otrzymuje warunki rozwoju i może przystąpić do usunięcia wieloletnich zaniedbań.

Pierwszy krytyczny i wyczerpujący opis Arboretum Kórnickiego wykonali K. Stecki i W. Kulesza w roku 1926. W pracy tej autorzy pierwsi sporządzili, oprócz rysu historycznego Arboretum, plan kolekcji dendrologicznych i opracowali je naukowo.

Kolekcje Arboretum Kórnickiego w tym czasie były liczne, obejmujące 216 gatunków i odmian drzew i krzewów. Wiele drzew i krzewów z tych czasów istnieje do dzisiaj. Niektóre z nich nie przetrwały, ginąc na skutek mrozów w czasie surowych zim lat 1928-29, 1939-40 i 1940-41.

Po okresie szybkiego gromadzenia drzew i krzewów w latach 1929-1939 zachodzi konieczność rewizji i krytycznego opracowania systematycznego kolekcji, jak również wykonanie planu inwentaryzacyjnego.

Na łamach niniejszego czasopisma będą ogłaszane wyniki opracowań kolekcji roślin drzewiastych Arboretum, które mają stanowić materiał dokumentacyjny dla zakładów botanicznych instytucji polskich i zagranicznych, interesujących się zagadnieniami aklimatyzacji roślin drzewiastych.

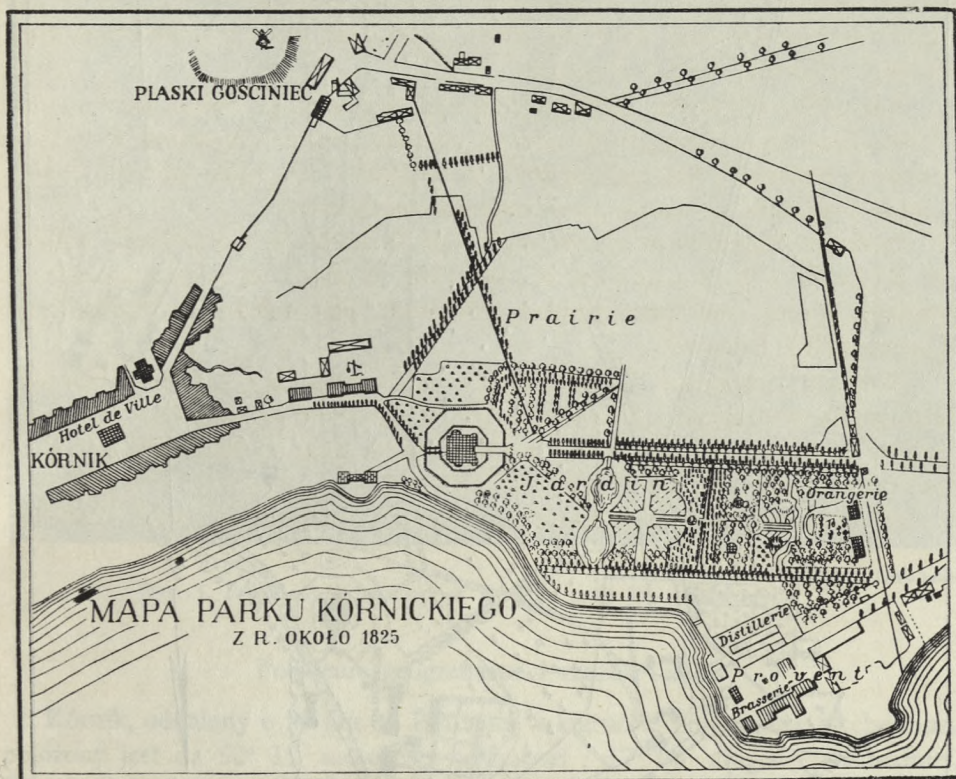
Od czasu ukazania się pracy K. Steckiego i W. Kuleszy mija 28 lat. W tym okresie do Arboretum przybyło wiele nowych gatunków uprzednio nie reprezentowanych w kolekcjach, jak również powiększone zostały ilości gatunków w obrębie już istniejących rodzajów.

Nasiona, zrazy lub rośliny do Arboretum Kórnickiego starano się sprowadzać z poważniejszych ogrodów botanicznych, arboretów lub naturalnych stanowisk. Jednak pomimo tych ostrożności w doborze źródeł otrzymywanych roślin zdarzają się zbyt często błędy w ich oznaczeniu.

Najwięcej nasion i roślin sprowadza się z europejskich ośrodków botanicz-

nych, następnie z północno-amerykańskich, azjatyckich, a najmniej z południowo-amerykańskich i australijskich. Lista instytucji, z którymi Zakład Dendrologii i Pomologii wymienia nasiona i rośliny, jest załączona w tym zeszycie.

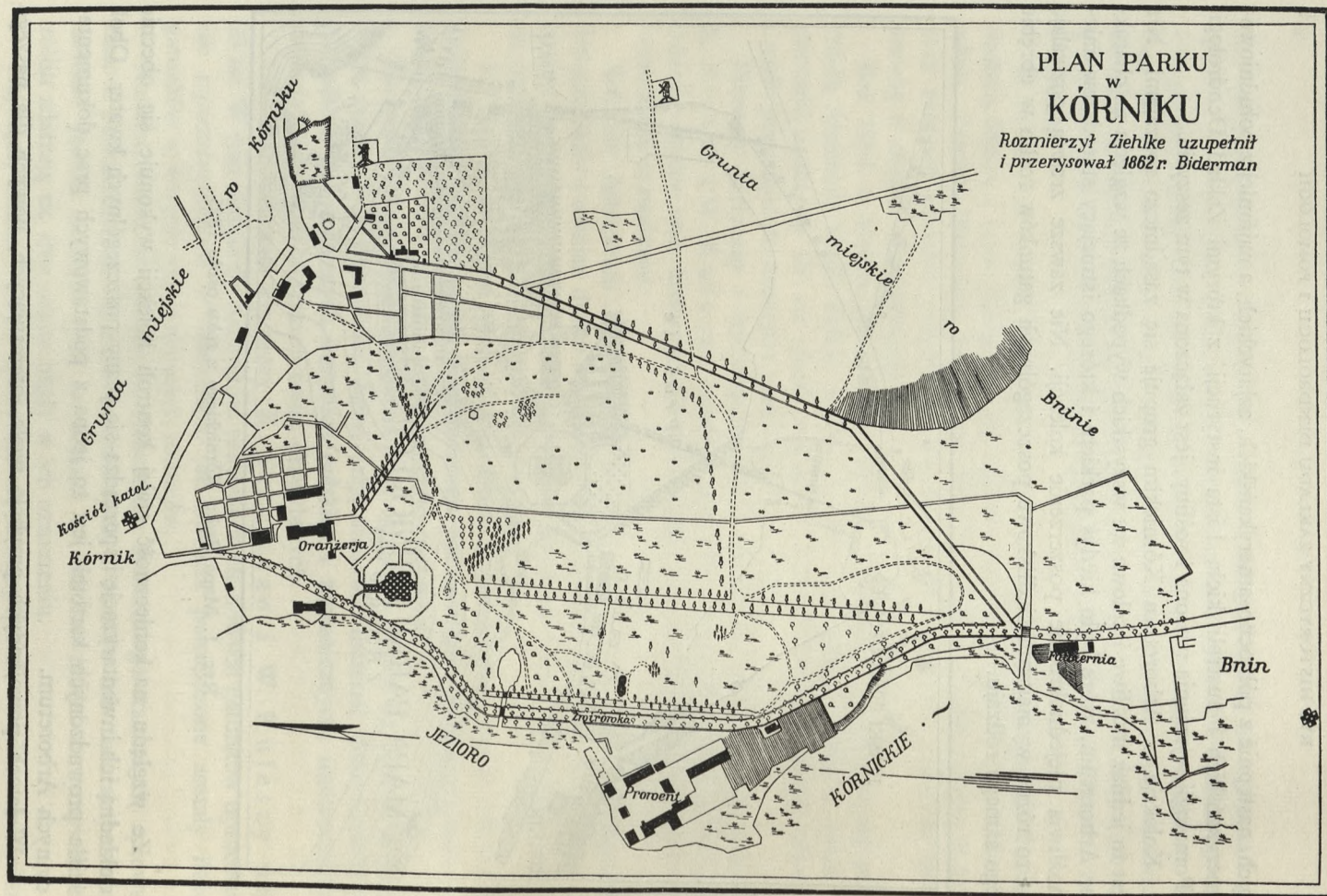
Kolekcje w Arboretum Kórnickim grupuje się zasadniczo rodzajami. Nie jest to jednak możliwe i celowe we wszystkich wypadkach ze względu na charakter Arboretum, które było kiedyś parkiem i którego istniejący starodrzew uniemożliwia niejednokrotnie poszerzenie kolekcji. Nie zawsze zresztą pozwalają na to różne wymagania siedliskowe poszczególnych gatunków roślin w obrębie tego samego rodzaju.

Ryc. 1. Mapa Parku Kórnickiego z roku około 1825

Ze względu na konieczność stałej kontroli kolekcji wykonuje się obecnie dokładną ich inwentaryzację i sporządza się plany poszczególnych kwater. Obok ściśle prowadzonych kartotek jest to jedna z podstawowych prac dokumentacyjnych Arboretum.

W latach powojennych przybyło wiele interesujących, nowych dla naszego

Ryc. 2. Plan Parku w Kórniku z roku 1862
<http://rcin.org.pl>

kraju gatunków z różnych części świata i różnych warunków klimatycznych. Stanowią one cenny materiał dla badania zagadnień aklimatyzacyjnych. Zwiększająca się liczba roślin drzewiastych stwarza konieczność poszerzenia terenów Arboretum, ponieważ na dotychczasowym obszarze daje się zauważyć znaczne zagęszczenie nasadzeń kolekcyjnych.

Ryc. 3. Fragment Arboretum w Kórniku przy fosie zamkowej.

(Fot. J. Urbański)

Położenie geograficzne i rzeźba terenu

Kórnik, oddalony o 20 km od Poznania w kierunku południowo-wschodnim, położony jest na $52^{\circ} 15'$ szerokości północnej i $17^{\circ} 06'$ długości wschodniej. Wysokość średnia wynosi 77,5 m nad poziom morza.

Arboretum Kórnickie leży w rynn timerodowcowej na morenie dennej i środkowej oraz wchodzi na złagodzoną krawędź falistej moreny dennej (zdrumlinizowanej). Od zachodu przylegało niegdyś do granicy brzegów Jeziora Kórnickiego, jednego z większych jezior rynny kórnickiej. Obecnie Arboretum odgranicza od jeziora droga Kórnik — Śrem oraz kilkunastometrowy pas nadbrzeża. Od wschodu Arboretum przylega do niewielkiego wzniesienia. Między podnóżem tego wzniesienia a Arboretum przebiega droga publiczna. Powyżej

była mowa o starym Arboretum, widocznym na dawnych planach, na terenie którego znajduje się Zamek Kórnicki oraz budynki administracyjne, gospodarcze i mieszczące pracownie naukowe. Obszar starego Arboretum wynosi 39 ha. Już w okresie międzywojennym obszar ten okazał się niewystarczający dla powiększających się kolekcji drzew i krzewów, wobec czego były one rozbudowywane w kierunku wschodnim, a więc na zboczach drumlinu. Sady pomologiczne oraz tereny zajęte pod szkółki doświadczalne drzew i krzewów położone są już na wysoczyźnie dyluwialnej.

Ogólny obszar Arboretum, sadów pomologicznych oraz terenów szkółek doświadczalnych i pól selekcyjnych wynosi obecnie 111 ha.

Warunki glebowe

Z konfiguracją tego obszaru wiąże się ściśle układ gleby. Tereny położone w samej rynnie jeziornej (stare Arboretum) mają gleby bagienne (mursze), przykryte w najniższych miejscach cienką warstwą torfu. Gleby bagienne i torfiaste zajmują rozległe łąki pokryte kwaśną roślinnością (*Magnocaricetum*), stanowiące w architekturze Arboretum ważny moment dekoracyjny.

Warto tu nadmienić, że w dalekiej przeszłości, kiedy budowano Zamek Kórnicki, dzisiejszy teren Arboretum stanowił obszar bagien trudnych do przebycia i nadających zamkowi charakter obronny. Zamek zbudowany jest na dębowych palach bitych w dno bagniska. Otoczenie zamku zostało podwyższone przez nawieszoną ziemię, która przykrywa tutaj kilkumetrową warstwą rodzimą glebę torfiasto-bagienną. Również dawny dojazd do zamku od strony wschodniej jest szerokim wałem usypanym wśród bagnisk. Prowadzi tędy dzisiaj malownicza aleja wysadzona kilkusetletnimi lipami.

Wyższe partie starego Arboretum, położone po jego wschodniej części przylegającej do podnóża krawędzi moreny dennej, charakteryzują się lekką glebą piaszczystą, często o znacznej miąższości, która przeważnie jest podścielona gliną.

Zbocza wysoczyzny okalającej rynnę jeziorną pokryte są ciężką marglowatą glebą gliniastą, podścieloną grubą warstwą sinich ilów poznańskich (pliocen). Gleba gliniasta ciągnie się kilkudziesięciometrowym pasem po stoku zbocza i na jego szczycie, przechodząc nagle na wysoczyźnie dyluwialnej w glebę piaszczystą, lekką, podścieloną gliną zwałową. Tereny sadów pomologicznych i szkółek doświadczalnych mają przeważnie glebę lekką i piaszczystą na podłożu gliniastym.

Stosunki wodne

Suchy obszar Wielkopolski ciągnący się według Smosarskiego pasem szerokości 30-40 km, położony na północ od Kanału Obrzańkiego i na pół-

Fot. W. Bugała

Ryc. 4. Arboretum Kórnickie. Widok na podmokłe łąki od strony zamku

nocny wschód od Warty, obejmuje także okolice Kórnik; średnia roczna ilość opadów wynosi tu zaledwie około 485 mm.

Ta niekorzystna dla wzrostu obcych drzew i krzewów mała ilość opadów, która na domiar złego w ostatnich latach gwałtownie spadła (np. w 1953 r. aż do 383 mm) jest wyrównywana w pewnym stopniu obecnością dużych zbiorników wodnych, okalających Arboretum oraz niskim podmokłym położeniem terenu starego Arboretum. Na omawianym terenie znajdują się 3 bagniste stawki oraz fosa okalająca zamek. Ponadto środkiem podmokłych łąk prowadzi szeroki rów, który ma połączenie z jeziorem. W rowie tym woda utrzymuje się przez cały rok, a ponadto w ostatnich latach jest ona sztucznie spiętrzana i rozlewana na niskie łąki, gdzie pozostaje w suche lata do sierpnia.

Tereny położone na wysoczyźnie dyluwialnej przecięte są rowem melioracyjnym odprowadzającym wodę ze zdrenowanych okolicznych pól. Rów ten biegnie doliną dawnego potoku przerywaną krawędź wysoczyzny i łączy się z kanałem na terenie starego Arboretum. Prowadzi on wodę tylko okresowo, zwykle wiosną, natomiast latem wysycha zupełnie.

OBECNY STAN ARBORETUM

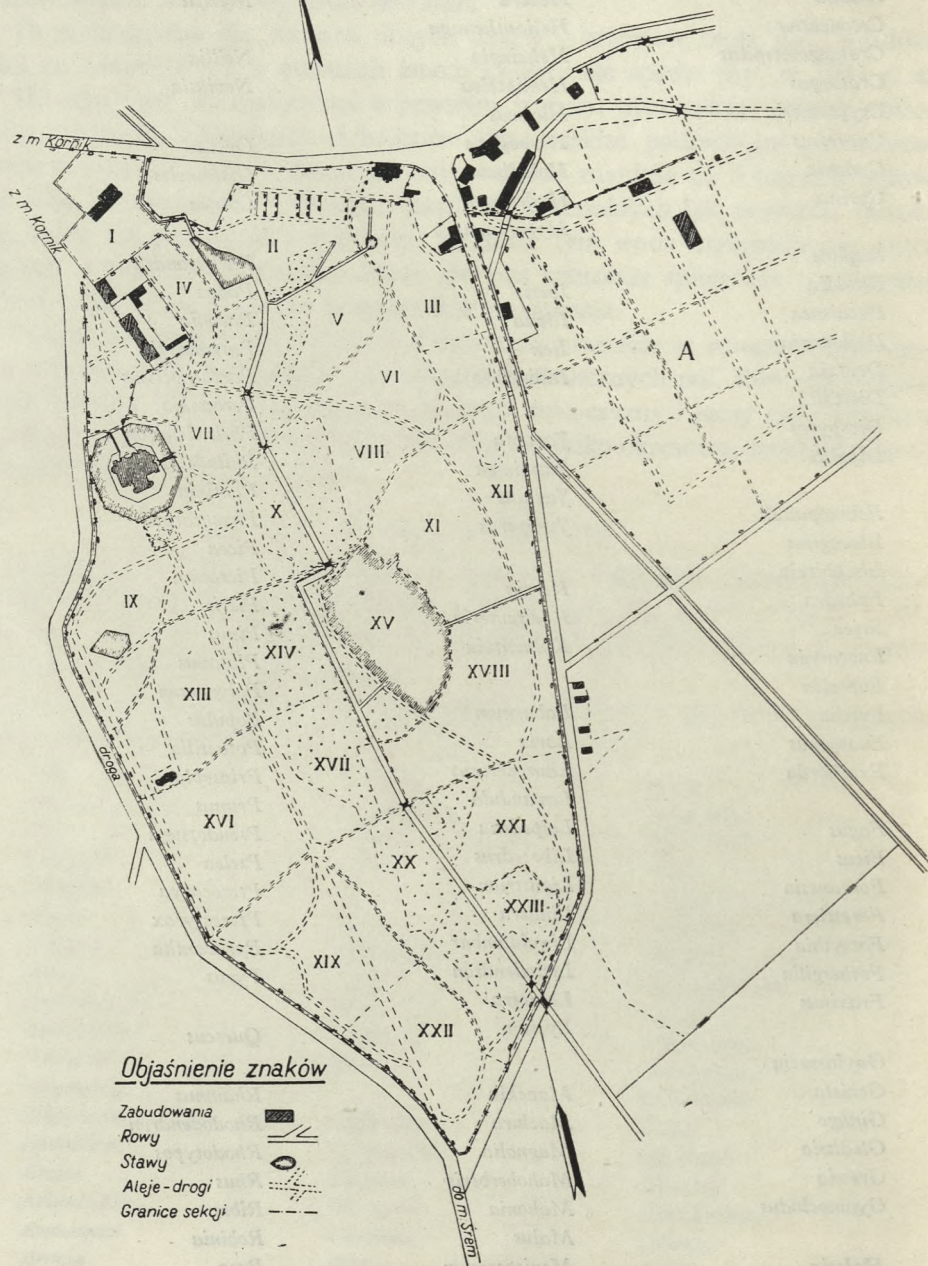
Roślinność drzewiasta znajdująca się obecnie w kolekcjach Arboretum Kórnickiego należy do 70 rodzin i 224 rodzajów. Z pracy K. Steckiego i W. Kuleszy wynika, że w 1926 r. w Arboretum Kórnickim drzewa i krzewy należały do 38 rodzin i 92 rodzajów.

Poniżej podano alfabetyczny spis rodzajów drzew i krzewów rosnących w Arboretum Kórnickim.

<i>Abies</i>	<i>Asimina</i>	<i>Catalpa</i>
<i>Acanthopanax</i>	<i>Atraphaxis</i>	<i>Ceanothus</i>
<i>Acer</i>	<i>Aucuba</i>	<i>Celastrus</i>
<i>Actinidia</i>	<i>Azalea</i>	<i>Celtis</i>
<i>Aesculus</i>		<i>Cephalanthus</i>
<i>Akebia</i>	<i>Berberis</i>	<i>Cephalotaxus</i>
<i>Albizzia</i>	<i>Berchemia</i>	<i>Cerasus</i>
<i>Alnus</i>	<i>Betula</i>	<i>Cercidiphyllum</i>
<i>Amelanchier</i>	<i>Biota</i>	<i>Cercis</i>
<i>Amelosorbus</i>	<i>Buddleia</i>	<i>Chaenomeles</i>
<i>Amorpha</i>	<i>Buxus</i>	<i>Chamaecyparis</i>
<i>Ampelopsis</i>		<i>Chionanthus</i>
<i>Amygdalus</i>	<i>Callicarpa</i>	<i>Cistus</i>
<i>An-drachne</i>	<i>Calycanthus</i>	<i>Cladrastis</i>
<i>Aralia</i>	<i>Campsis</i>	<i>Clematis</i>
<i>Aristolochia</i>	<i>Caragana</i>	<i>Clerodendron</i>
<i>Armeniaca</i>	<i>Carpinus</i>	<i>Colutea</i>
<i>Aronia</i>	<i>Carya</i>	<i>Cornus</i>
<i>Artemisia</i>	<i>Castanea</i>	<i>Corylopsis</i>

<i>Corylus</i>	<i>Hamamelis</i>	<i>Morus</i>
<i>Cotinus</i>	<i>Hedera</i>	<i>Myrica</i>
<i>Cotoneaster</i>	<i>Helianthemum</i>	
<i>Crataegomespilus</i>	<i>Helwingia</i>	<i>Neillia</i>
<i>Crataegus</i>	<i>Hemiptelea</i>	<i>Neviusia</i>
<i>Cryptomeria</i>	<i>Hibiscus</i>	
<i>Cupressus</i>	<i>Hippophae</i>	<i>Orixa</i>
<i>Cydonia</i>	<i>Holodiscus</i>	<i>Osteomeles</i>
<i>Cytisus</i>	<i>Hydrangea</i>	<i>Ostrya</i>
	<i>Hypericum</i>	
<i>Daphne</i>		<i>Pachysandra</i>
<i>Davidia</i>	<i>Iberis</i>	<i>Padus</i>
<i>Decaisnea</i>	<i>Idesia</i>	<i>Paeonia</i>
<i>Decumaria</i>	<i>Ilex</i>	<i>Parrotiopsis</i>
<i>Deutzia</i>	<i>Indigofera</i>	<i>Parthenocissus</i>
<i>Diervilla</i>		<i>Perowskia</i>
<i>Diospyros</i>	<i>Jamesia</i>	<i>Phellodendron</i>
<i>Dipelta</i>	<i>Jasminum</i>	<i>Philadelphus</i>
	<i>Juglans</i>	<i>Photinia</i>
<i>Echinopanax</i>	<i>Juniperus</i>	<i>Physocarpus</i>
<i>Elaeagnus</i>		<i>Picea</i>
<i>Elscholtzia</i>	<i>Kerria</i>	<i>Picrasma</i>
<i>Ephedra</i>	<i>Koelreuteria</i>	<i>Pieris</i>
<i>Erica</i>	<i>Kolkwitzia</i>	<i>Pinus</i>
<i>Eucommia</i>		<i>Platanus</i>
<i>Euptelea</i>	<i>Laburnum</i>	<i>Polygonum</i>
<i>Evoidia</i>	<i>Larix</i>	<i>Populus</i>
<i>Evonymus</i>	<i>Laurocerasus</i>	<i>Potentilla</i>
<i>Exochorda</i>	<i>Lavandula</i>	<i>Prinsepia</i>
	<i>Lespedeza</i>	<i>Prunus</i>
<i>Fagus</i>	<i>Libocedrus</i>	<i>Pseudotsuga</i>
<i>Ficus</i>	<i>Ligustrum</i>	<i>Ptelea</i>
<i>Fontanesia</i>	<i>Lindera</i>	<i>Pterocarya</i>
<i>Forestiera</i>	<i>Liquidambar</i>	<i>Pterostyrax</i>
<i>Forsythia</i>	<i>Liriodendron</i>	<i>Pyracantha</i>
<i>Fothergilla</i>	<i>Lonicera</i>	<i>Pyrus</i>
<i>Fraxinus</i>	<i>Lycium</i>	
		<i>Quercus</i>
<i>Gaylussacia</i>	<i>Maackia</i>	<i>Rhamnus</i>
<i>Genista</i>	<i>Maclura</i>	<i>Rhododendron</i>
<i>Ginkgo</i>	<i>Magnolia</i>	<i>Rhodotypos</i>
<i>Gleditsia</i>	<i>Mahoberberis</i>	<i>Rhus</i>
<i>Grewia</i>	<i>Mahonia</i>	<i>Ribes</i>
<i>Gymnocladus</i>	<i>Malus</i>	<i>Robinia</i>
	<i>Menispermum</i>	<i>Rosa</i>
<i>Halesia</i>	<i>Metasquoia</i>	<i>Rubus</i>
<i>Halimodendron</i>		

ARBORETUM KÓRNICKIE

Rys. 5. Arboretum Kórnickie (stan obecny, 1953)

<i>Salix</i>	<i>Sorbus</i>	<i>Tripterygium</i>
<i>Sambucus</i>	<i>Spiraea</i>	<i>Tsuga</i>
<i>Sarcococca</i>	<i>Stachyurus</i>	
<i>Sarothamnus</i>	<i>Staphylea</i>	<i>Ulmus</i>
<i>Schizandra</i>	<i>Stephanandra</i>	
<i>Schizophragma</i>	<i>Stewartia</i>	<i>Viburnum</i>
<i>Sciadopitys</i>	<i>Styrax</i>	<i>Vinca</i>
<i>Securinega</i>	<i>Symphoricarpos</i>	<i>Vitex</i>
<i>Sequoiadendron</i>	<i>Syringa</i>	<i>Vitis</i>
<i>Shepherdia</i>		
<i>Sibiraea</i>	<i>Tamarix</i>	<i>Weigela</i>
<i>Solanum</i>	<i>Taxodium</i>	<i>Wistaria</i>
<i>Sinowilsonia</i>	<i>Taxus</i>	
<i>Sophora</i>	<i>Thuja</i>	<i>Yucca</i>
<i>Sorbaria</i>	<i>Thujopsis</i>	
<i>Sorbaronia</i>	<i>Tilia</i>	<i>Zanthoxylum</i>
<i>Sorbopyrus</i>	<i>Torreya</i>	<i>Zelkova</i>

Arboretum Kórnickie podzielone jest na 23 kwatery, które oznaczono na załączonym planie. Ogólny opis kolekcji podajemy kwaterami. Wskażemy w nim najważniejsze gatunki roślin drzewiastych, ponieważ dokładny opis Kórnickiego Arboretum wymagałby obszernej monografii.

Kwatera I obejmuje tereny szklarni. Na szczególną uwagę zasługują: *Schizophragma integrifolium* Oliv., *Decumaria barbara* L., *Jasminum stephanense* Lem.; *Campsis radicans* Seem., *Juniperus horizontalis Douglasii* Rehd., *Corylus Jacquemontii* Decne.

Kwatera II. Znajdują się tu kolekcje roślin pnących oraz rodzajów *Syringa* i *Sambucus*. Na uwagę zasługują: *Syringa Komarowii* Schn., *S. velutina* Komar., *S. Wolfi* Schn., *S. microphylla* Diels., odmiany *S. Prestonae* McKelvey oraz liczne odmiany *S. vulgaris* L. Spośród gatunków rodzaju *Sambucus* wymienić należy *S. pendula* Nakai. Z innych drzew i krzewów interesujące są następujące gatunki: *Decaisnea Fargesii* Franch., *Eucommia ulmoides* Oliv., *Acer Henryi* Pax. *Betula Schmidtii* Reg., *B. Maximowicziana* Reg., *Schizandra chinensis* Baill., *Actinidia chinensis* Planch., *A. arguta* Sieb. i Zucc., *Berchemia racemosa* Sieb. i Zucc., *Tripterygium Forrestii* Loes., *Akebia quinata* Decne., *Periploca graeca* L., *Viburnum Carlesii* Hemsl., *Rhododendron Smirnowii* Trautv., *R. dauricum* L., *R. Fargesii* Franch., *R. luteum* Sweet., *Aucuba japonica* Thunb.

Kwatera III obejmuje liczne kolekcje roślin drzewiastych, z których najważniejsze rodzaje wymieniamy: *Magnolia*, *Rhus*, *Betula*, *Weigela*, *Evonymus*, *Celastrus*, *Juglans*, *Ribes*, *Lonicera*, *Cornus*, *Rhamnus*, *Phellodendron*.

Na szczególną uwagę na tej kwaterze zasługują: *Metasequoia glyptostroboides* Hu, *Magnolia sinensis* Stapf., *M. tripetala* L. *M. salicifolia* Maxim., *M.*

Fot. W. Bugała

Ryc. 6. Widok na pracownię dendrologiczną

Thompsoniana Sarg., *Rhus silvestris* Sieb. i Zucc., *R. hespericum* Green, *Betula coerulea* Blanchard, *B. lutea* Michx., *B. lenta* L., *Weigela decora* Nakai, *Evonymus latifolia* Scop., *E. sachalinensis* Maxim., *Populus Wilsonii* Schneid., *P. heterophylla* L., *P. Maximowiczii* Henry, *P. koreana* Rehd., *Abies balsamea nana* Carr., *A. Nordmanniana nana* Wróbl., *Chamaecyparis obtusa pygmaea* Henk. i Hochst., *Cephalotaxus drupacea* Sieb. i Zucc., *Liquidambar orientalis* Mill., *Orixa japonica* Thunb., *Lonicera Maximowiczii* Reg., *Cornus rugosa* Lam., *Juglans mandshurica* Maxim., *Phellodendron amurense* Rupr., *Zanthoxylum americanum* Mill., *Jasminum nudiflorum* Lindl., *Albizzia julibrissin* Durazz., *Clerodendron trichotomum* Thunb., *Hibiscus syriacus* L., *Ilex pedunculosa* Miq.

Kwata IV obejmuje kolekcje rodzajów *Berberis*, *Catalpa*, *Aesculus* i *Syringa*. W kolekcji tej wymienić należy następujące gatunki: *Berberis koreana* Palib., *B. aggregata* Sch n., *B. julianae* Sch n., *B. Wilsonae* Hemsl i Wils., *B. yunnanensis* Maxim., *B. buxifolia* Poir., *B. Gagnepainii* Sch. Spośród gatunków rodzaju *Catalpa* należy wymienić *C. Fargesii* Burg.

Rodzaj *Aesculus* reprezentowany jest przez liczne gatunki, z których najbardziej interesujące są: *A. parviflora* Walt., *A. turbinata* Bl. i *A. glabra* Willd. Z innych rosnących tu gatunków należy wymienić: *Cedrela sinensis* Juss., *Evodia Daniellii* Hemsl., *Maclura pomifera* Sch n., żeński okaz *Ginkgo biloba* L., *Pterostyrax hispida* Sieb. i Zucc., *Syringa pinnatifolia* Hemsl., *Vitis Coignetiae* Planch., *Fraxinus quadrangulata* Michx.

Kwata V. Znajdują się tu kolekcje następujących rodzajów: *Betula*, *Corylus*, *Salix*, *Alnus*, *Taxus*, *Aesculus*.

Najliczniejsza jest kolekcja brzoź, z której wymienić należy takie gatunki jak *Betula davurica* Pall., *B. nigra* L., *B. humilis* Schrank, *B. oycoviensis* Bess. W kolekcji rodzaju *Corylus* trzeba wspomnieć o rzadszych gatunkach, jakimi są: *C. Sieboldiana* Bl., *C. mandshurica* Maxim. Rupr., *C. cornuta* Marsh., *C. chinensis* Franch.

Spośród kolekcji rodzaju *Alnus* na uwagę zasługuje *A. firma* Sieb. i Zucc. W kolekcji wierzb rośnie oprócz innych gatunków kilkanaście drzew *Salix alba pyramidalis* Wróbl., która jest odmianą kórnicą.

Kwata VI. Wypełniają ją kolekcje rodzajów *Viburnum*, *Lonicera*, *Carpinus*, *Acanthopanax*, *Fagus*, *Pterocarya* i *Philadelphus*. Rodzaj *Lonicera* jest najliczniej reprezentowany przez szereg gatunków, z których na szczególną uwagę zasługują: *L. tenuipes* Nakai, *L. Maackii* Maxim., *L. Standishii* Jacques, *L. sachalinensis* Nakai, *L. gynochlamydea* Hemsl, *L. hispida* Pall.

Spośród pozostałych rodzajów rosnących na tej kwaterze na wymienienie zasługują takie gatunki jak: *Viburnum dasyanthum* Rehd., *V. Burkwoodii*

Burkwood, *V. buddleifolium* C. H. Wright., *V. prunifolium* L., *Carpinus cordata* Bl., *C. japonica* Bl., *C. Tschonoskii* Maxim., *C. Turczaninowii* Hance, *Fagus orientalis* Lipsky, *F. japonica* Maxim., *Kolkwitzia amabilis* Graebn., *Gaylussacia baccata* K. Koch, wspaniałe okazy *Pterocarya rhoifolia* Sieb. i Zucc. i *Carya laciniosa* Loud., *Acanthopanax divaricatus* Seem., *A. Henryi* Harms, *Buddleia alternifolia* Maxim., *Sibiraea leavigata* Maxim.

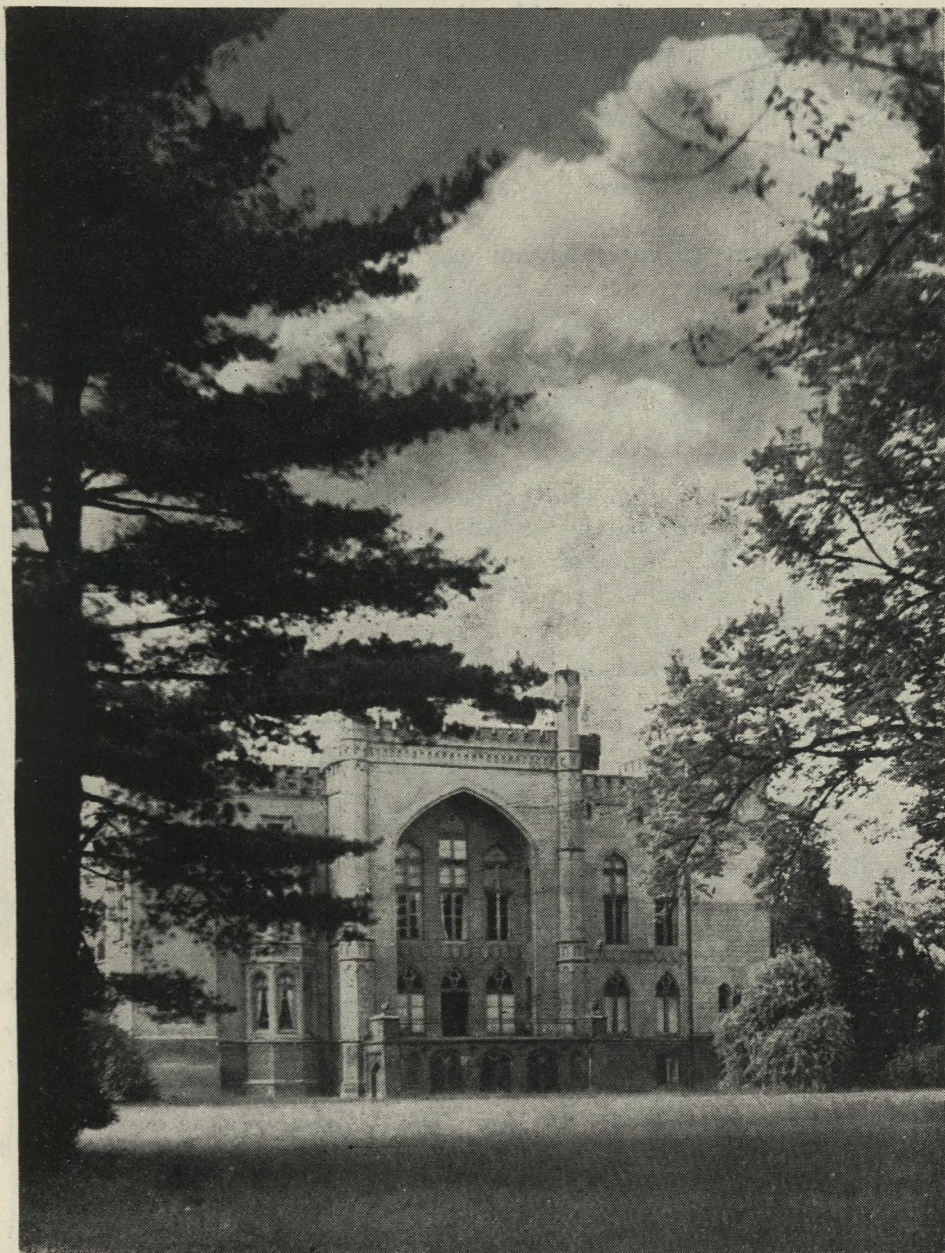
Kwatera VII. Znajdują się tutaj kolekcje rodzajów *Philadelphus* i *Deutzia*, wśród których jest wiele pięknych odmian ozdobnych. Interesującymi gatunkami na tej kwaterze są: *Deutzia koreana* Lev., *D. Sieboldiana* Maxim., stare drzewo *Gymnocladus dioica* K. Koch, i *Picea orientalis* Link. oraz *Crataegus prunifolia* Pers., *Thuja koraiensis* Nakai, *Virbunum rhytidophyllum* Hemsl.

Kwatera VIII. Mieszczą się tutaj bogate kolekcje rodzajów *Spiraea* i *Acer*. Interesującymi gatunkami są: *Spiraea polonica* Błocki, *S. sp. ex China* — nieznanym bliżej gatunek otrzymany z nasion nadesłanych przez ekspedycję E. H. Wilsona, *Neillia ribesoides* Rehd., *Neviusia alabamensis* Gray., *Stephanandra Tanakae* Franch., *Populus lasiocarpa* Oliv., *Acer cissifolium* K. Koch, *A. coriaceum* Tausch., *A. Buergerianum* Miq., *A. monspessulanum* L.

Kwatera IX w większej części porośnięta drzewami krajowymi. W pobliżu Zamku znajduje się partia drzew i krzewów iglastych, spośród których zasługują na wymienienie: olbrzymi stary okaz *Juniperus virginiana tripartita* R. Smith i *Sciadopitys verticillata* Sieb. i Zucc. W nielicznej kolekcji dębów wymienić należy: *Quercus dentata* Thunb., *Q. acutissima* Carruthers i *Q. imbricaria* Michx. Z innych gatunków rosną tutaj owocujące krzewy *Castanea pumila* Mill., i *C. sativa* Mill. oraz stare drzewo *Sorbus intermedia* Pers., *Carya ovata* K. Koch, *Magnolia acuminata* L., *Ginkgo biloba* L., *Fagus sylvatica laciniata* Vignet., *Pterocarya fraxinifolia* Spach.

Kwatera X. Znajdują się tutaj kolekcje rodzajów *Philadelphus*, *Cornus* oraz partia drzew i krzewów iglastych. Znaczną część powierzchni tej kwatery zajmują drzewa krajowe, ogromne kępy *Cornus alba* L. oraz łąki. Na uwagę zasługują następujące gatunki: *Cornus Walteri* Wang., *C. Hemsleyi* Schn. i Wang., *Abies grandis* Lindl., *Thuja occidentalis cristata* Carr., stary okaz *Taxodium distichum* Rich. oraz potężny stary okaz *Fagus sylvatica* L., pod koroną którego ściele się dywan bluszczu *Hedera Helix* L. W części przylegającej do fosy zamkowej rosną: *Pyrus salicifolia* Pall., *Magnolia Soulangeana* Soul., *Thuja occ. columnata* Spaeth., *Buxus Harlandii* Hance.

Kwatera XI obejmuje kolekcje z rodzaju *Acer*, *Tilia*, *Exochorda*, *Amelanchier* i grupę iglastych. Spośród tych bogatych kolekcji na uwagę zasługują na-

Fot. J. Urbanski

Ryc. 7. Widok na zamek od strony Arboretum

stepujące gatunki: *Acer nikoense* Maxim., *A. palmatum* Thunb., *A. japonicum* Thunb., *A. carpinifolium* Sieb. i Zucc., *A. Miyabei* Maxim., *A. laxiflorum* Pax., *A. crataegifolium* Sieb. i Zucc., *A. Hersii* Rehd.

Z kolekcji lip wymienić należy takie gatunki jak: *Tilia japonica* Simonk., *T. mongolica* Maxim., *T. Henryana* Szysz., *T. Maximowicziana* Shiras., *T. Oliveri* Szysz., *T. Tuan* Szysz., *T. insularis* Nakai, *T. heterophylla Michauxii* Sarg.

Z drzew iglastych interesującymi gatunkami są: *Picea sitchensis* Carr., piękny okaz *Picea omorica* Purkyne, *Abies Veitchii* Lindl., *A. homolepis* Sieb. i Zucc., *Pinus peuce* Griseb., *Thuyopsis dolabrata* Sieb. i Zucc., *Thuja Standishii* Carr., kolumnowe odmiany *Juniperus communis* L.

Z innych gatunków wymienić należy *Cornus Kousa* Hance, *Pterocarya fraxinifolia* Spach., *Quercus palustris* Muenchh.

Kwaterna XII obejmuje kolekcje rodzajów *Hydrangea* oraz rzadkich gatunków głównie wschodnio-azjatyckich, z których wymienić należy następujące: *Corylopsis Gotoana* Mak., *C. platypetala* Rehd. i Wils., *Cercidiphyllum japonicum* Sieb. i Zucc. *Parrotiopsis Jacquemontiana* Rehd., *Parrotia persica* C. A. Mey, *Hamamelis mollis* Oliv., *Davidia involucrata* Baill., *Helwingia japonica* Sieb. i Zucc., *Chionanthus virginicus* L., *Lindera Benzoin* Bl., *Jamesia americana* Torr. i Gray, *Lonicera pileata* Oliv., *Idesia polycarpa* Maxim., *Dipelta yunnanensis* Franch., *Diospyros virginiana* L., *Euptelea polyandra* Sieb. i Zucc.

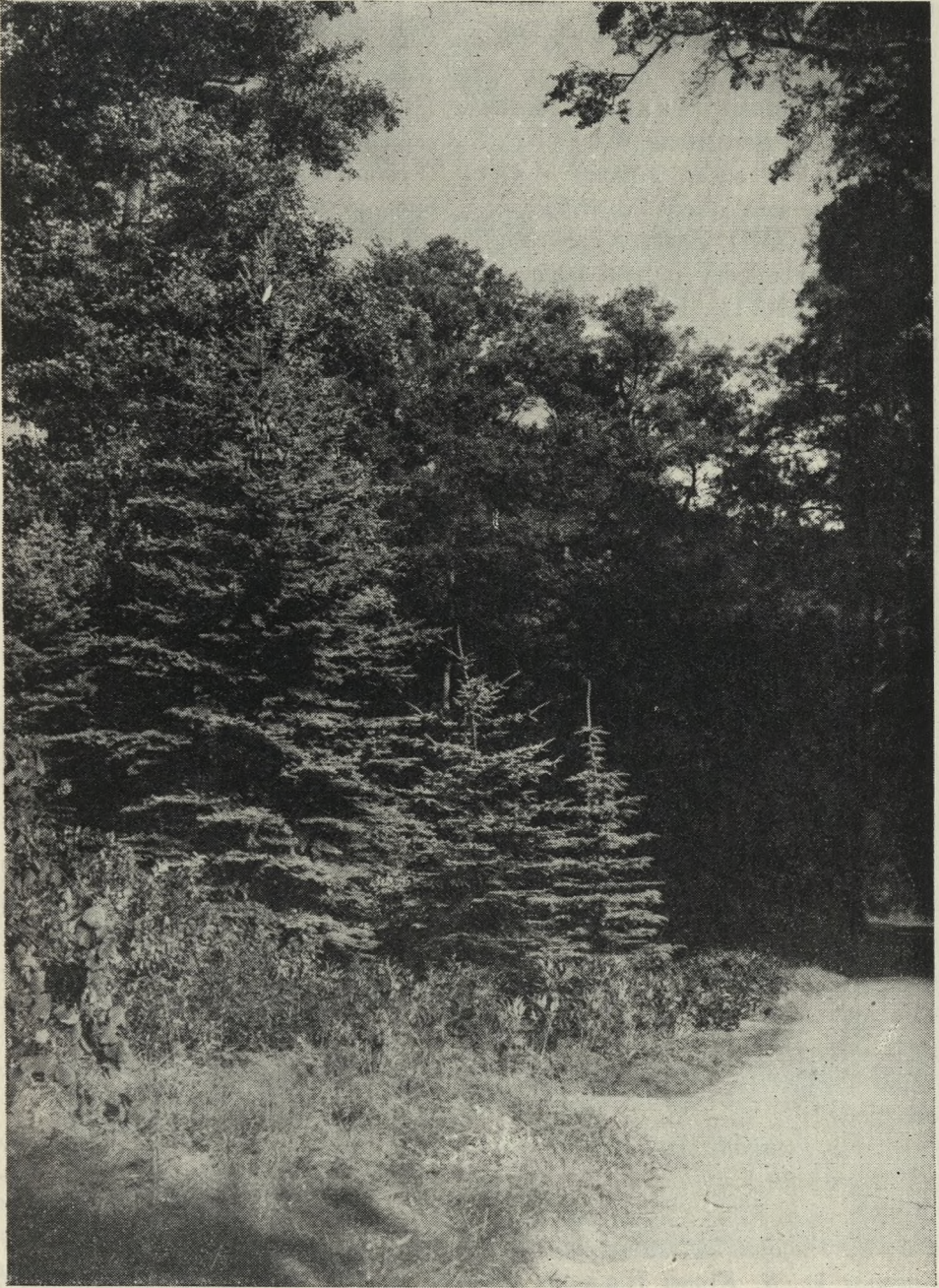
Kolekcja hortensji obejmuje rzadkie gatunki, a mianowicie: *Hydrangea Sargentiana* Rehd., *H. quercifolia* Bartr., *H. villosa* Rehd., *H. macrophylla* D C.

Kwaterna XIII obejmuje kolekcję drzew i krzewów iglastych. Oto najważniejsze: *Abies homolepis* Sieb. i Zucc., *A. hollophylla* Maxim., *A. Veitchii* Lindl. *Picea polita* Carr., *P. Koyamai* Shiras, *P. asperata* Mast., *Torreya nucifera* Sieb. i Zucc., *Taxodium distichum* Rich. Z drzew i krzewów liściastych rosnących na tej kwaterze na wymienienie zasługują: *Halesia tetraptera* Ellis., *H. monticola* Sarg., *Quercus castaneaefolia* C. A. Mey., *Q. macrocarpa* Michx., *Liriodendron tulipifera* L., *Hamamelis virginiana* L.

Kwaterna XIV. Niemal cały teren zajmują podmokłe łąki. Z drzew rosnących na brzegach łąk wymienić należy stary potężny egzemplarz *Taxodium distichum* Rich. z licznymi korzeniami oddechowymi.

Kwaterna XV. Znajduje się tutaj duży staw założony w ostatnich latach na miejscu podmokłych łąk. Na bagnistym gruncie między stawem a kanałem rośnie kilkanaście młodych drzew *Taxodium distichum* Rich.

Kwaterna XVI. Większą część zajmują partie starych i młodszych drzew

Ryc. 8. Grupa srebrnych świerków (*Picea pungens argentea* Rosenthal)

iglastych, z których wymienić należy: *Larix Czekanowskii* Szaf., *L. dahurica* Trautv., *L. olgensis* Henry, *Pinus excelsa* Wall., *P. monticola* Lamb., *Cryptomeria japonica* D. Don., *Sequoiadendron giganteum* Buchholz, *Abies sachalinensis* Mast., *A. amabilis* Forb., *Picea Balfouriana* Rehd. i Wils., *P. Breweriana* Wats., *P. Schrenkiana* Fisch. i Mey. *P. Meyeri* Rehd. i Wils., *P. Wilsonii* Mast., *P. polita* Carr. Na uwagę zasługują także liczne stare okazy *Taxus baccata* L. Spotyka się obfity samosiew cisa.

Kwaterna XVII. Znaczną część zajmują mokre łąki. W kolekcji rodzaju *Fraxinus* rośnie między innymi kilka drzewiastych okazów *F. oxycarpa* Willd.

Kwaterna XVIII. Rośnie tu szereg gatunków obcych drzew i krzewów. Interesującymi i zasługującymi na uwagę są następujące: *Zelkova serrata* Mak., *Ulmus parvifolia* Jacq., *Fraxinus Spaethiana* Lingelsh., *Cornus Purpusii* Koehne., *Rhamnus imeretina* Kirchn., liczne drzewa *Celtis occidentalis* L., *Prinsepia sinensis* Oliv., *P. uniflora* Batal., *Cerasus tomentosa* Thunb., *Sorbus arnoldiana* Rehd., *Acer rubrum* L., *Malus Sieboldii arborescens* Rehd., *Crataegomespilus Dardari* Jouin., *Elaeagnus multiflora* Thunb., *Rubus strigosus* Michx., *Tilia floridana* Small.

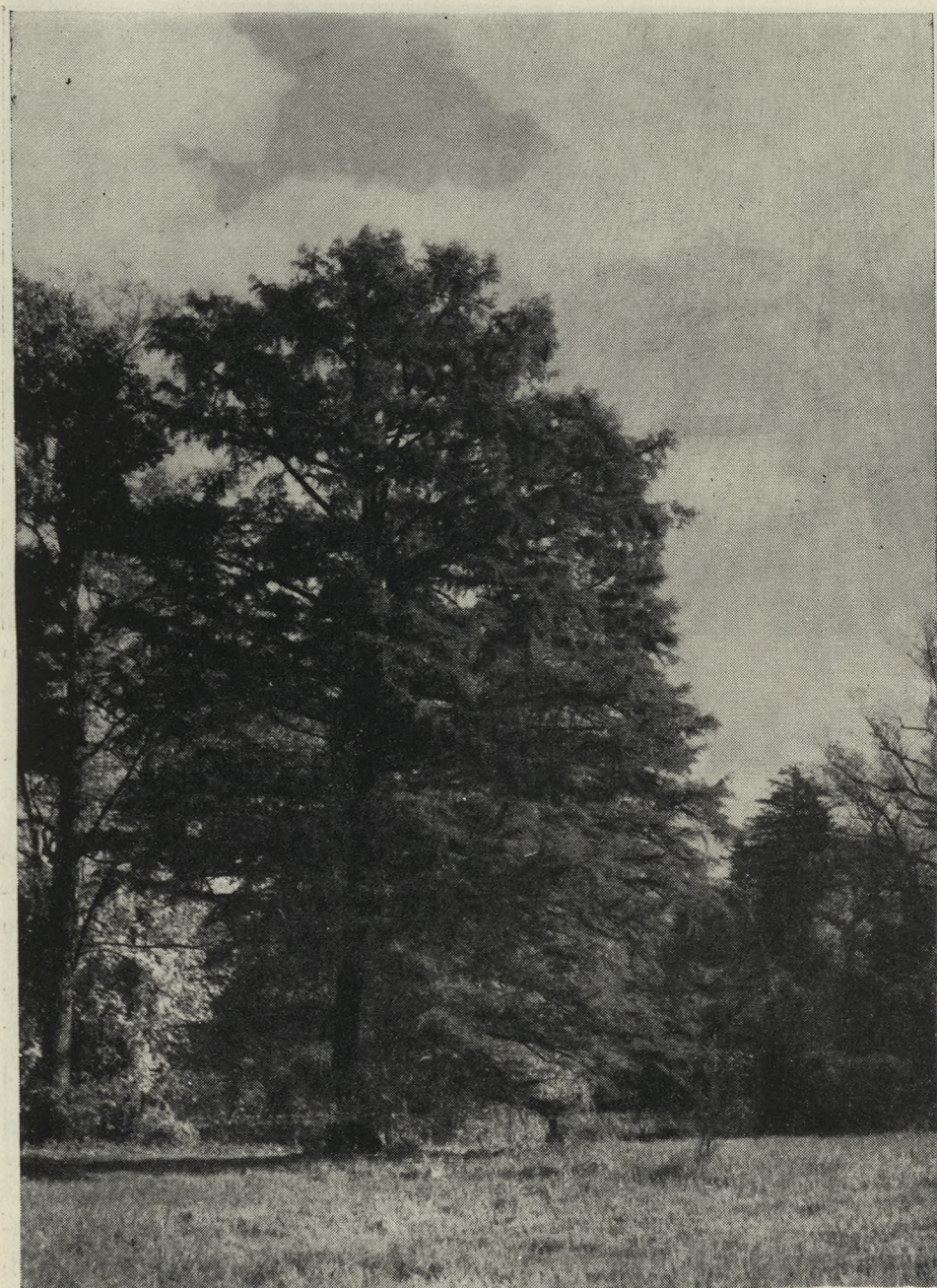
Kwaterna XIX. Większa część powierzchni porośnięta jest starymi drzewami i krzewami krajowymi. Znajduje się tutaj nowa kolekcja rodzaju *Abies* i *Cotoneaster*. Oto bardziej interesujące gatunki:

Abies arizonica Merriam., *A. Fraseri* Poir., *A. Pinsapo* Boiss., *A. nephrolepis* Maxim., liczne drzewa młodsze i starsze *A. cephalonica* Loud., *Cotoneaster frigida* Lindl., *C. conspicua* Marquand., *C. rubens* W. W. Sm., *C. salicifolia* Franch., *Hemiptelea Davidii* Planch., *Fontanesia phillyreoides* Labill., *Buddleia alternifolia* Maxim., *Vitex Agnus-castus* L.

Kwaterny XX—XXIII zajmują podmokłe łąki lub też pokryte są krajowymi drzewami i krzewami. Na wymienienie zasługują tylko następujące gatunki: *Populus szechuanica* Schn. na kwaterze XXI, stary okaz *Taxodium distichum* Rich. i potężne drzewo *Acer dasycarpum* Ehrh, na kwaterze XXIII.

Część A. Jest to nowa partia Arboretum, która w najbliższym czasie będzie uporządkowana i urządzona. Znajdują się tutaj kolekcje rodzajów *Malus*, *Pyrus*, *Robinia*, *Caragana*, *Rosa* oraz piękne grupy drzew i krzewów iglastych. Na terenie części A rośnie dużo interesujących gatunków, z których notujemy najważniejsze:

Larix Potaninii Batal., *L. sibirica* Ledeb., *Tsuga diversifolia* Mast., *T. caroliniana* Engelm., *T. Mertensiana* Carr., *Pinus Armandi* Franch., *P. Jeffreyi* A. Murr., *P. ponderosa* Laws., *Juniperus chinensis* L., *J. conferta* Parl., *Thujopsis dolabrata* Sieb. i Zucc., *Quercus libani* Oliv., *Sophora japonica* L., *S. Kronei* Hance, *Gleditsia aquatica* Marsh., *Sorbus latifolia* Pers., *Pyrus serotina* Rehd., *P. ovoidea* Rehd.

Ryc. 9. *Taxodium distichum* Rich.

Fot. W. Bugala

Ryc. 10. *Aesculus parviflora* Walt.

Fot. F. Obrąpalska

OPIS SADU POMOLOGICZNEGO

Sad pomologiczny znajduje się na terenach położonych na wschód od Arboretum. Podzielony jest na kwatery, które są obsadzone bądź jednym gatunkiem drzew owocowych, bądź kilkoma. W zasadzie są to nasadzenia z okresu 1939—1945 i nieliczne pozostałości z okresu przedwojennego. Sad położony jest na glebie lekkiej, piaszczystej, łatwo przepuszczalnej, przydatnej jedynie do uprawy pestkowych, a nie ziarnkowych. Wobec tego doświadczenia pomologiczne i częściowo kolekcje przenoszone są obecnie do gospodarstwa Dziećmirowo.

Na skutek niedostatku terenów w okresie międzywojennym i w czasie wojny sady pomologiczne zostały posadzone w gęstej więźbie. Kolekcja drzew i krzewów owocowych jest bogata i wynosi łącznie z gatunkami i wyselekcjonowanymi siewkami 1946 numerów katalogowych.

Kolekcje obejmują odmiany pochodzące ze Związku Radzieckiego, Ameryki Północnej, Kanady i Europy Zachodniej oraz kilkanaście odmian polskich. W kolekcjach istnieje 36 odmian hodowli Miczurina.

Najliczniejsze są kolekcje śliw, które obejmują odmiany pochodzenia zachodnio-europejskiego, hodowli Miczurina, nowszej hodowli radzieckiej, hodowli Hanzena i Burbanka oraz liczne śliwy krajowe. Na szczególną uwagę zasługują śliwy miczurinowskie *Czernosliw Kozłowski* (nr inw. 1235),

Ryc. 11. *Thuja occidentalis* v. *filiformis* Beiss.

Fot. F. Obrąpalska

Konserwnaja Kanadskaja (nr inw. 1789), *Persikowaja* (nr inw. 1685), *Renklod Kolchoznyj* (nr inw. 1636), *Renkloda Reforma* (nr inw. 1871), *Tiorn Sładkij* (nr inw. 1867), *Wostocznaja Krasawica* (nr inw. 1040).

Z kolekcji śliw nowszej selekcji radzieckiej należy wymienić mieszańce między śliwą *Oczakowskaja Żeltaja* a wieloma innymi odmianami, jak np. *Damson*, *Siejaniec Paszkiewicza*, *Ozimaja Krasnaja*. Owoce niektórych tych kombinacji mieszańców śliw są smakowo bardzo wartościowe. Drzewa tych odmian obficie owocują i charakteryzują się odpornością na mrozy.

Ponadto w kolekcji śliw na uwagę zasługują niektóre gatunki z Dalekiego Wschodu jak *Prunus Simonii Carr.* i *P. salicina Lindl.* Z gatunków amerykańskich wymienić należy *P. hortulana Bail.*, która jednak owocuje bardzo słabo i to nie każdego roku.

Liczna kolekcja jabłoni obejmuje wiele gatunków i odmian. Z charakterystyczniejszych gatunków wymienić należy *Malus Sargentii Rehd.*, *M. fusca Sch n.*, *M. Sieboldii Rehd.*, *M. ioensis Brit.* Kolekcja ta zostanie opracowana szczegółowo w roku następnym, wobec czego ograniczę się tu jedynie do wzmianek o niej.

W kolekcji grusz poza interesującymi gatunkami, jak np. *Pyrus pyrifolia Nakai*, *P. ussuriensis Maxim.*, znajduje się wiele odmian „półszlachetnych“, np. *Panna*, *Bergamot Andrejewa*, *Iluszką*, *Lebiedinka*, *Osinowka*, *Orel* i wiele innych.

Kolekcja gatunków ozdobnych czereśni i wiśni została opisana w oddzielnym artykule. Kolekcja czereśni i wiśni owocowych obejmuje odmiany pochodzące z zachodniej i wschodniej Europy. Obok znanych odmian zachodnio-europejskich na uwagę zasługują odmiany hodowli Miczurina jak *Jubilejnaja*, *Niezjabkaja*, *Płodnorodnaja Miczurina*, *Szirpotreb Czernaja*.

Istnieje również kolekcja moreli i brzoskwiń, jednak nie tak liczna jak innych gatunków drzew owocowych. Coroczne susze i mrozy zimowe znacznie zmniejszyły ilość odmian tych gatunków. Zakład posiada 65 odmian brzoskwiń i 13 odmian moreli.

Kolekcja krzewów jagodowych liczy 56 odmian porzeczek i 185 odmian winorośli.

Już ten krótki opis Arboretum i sadu pomologicznego wskazuje na bogactwo gatunków i odmian zebranych w kolekcjach, które zaliczyć można do jednych z bogatszych w Europie. Kolekcje roślin drzewiastych, które gromadzono w Kórniku od wielu dziesiątków lat, stają się dzisiaj ważnym ośrodkiem badawczym dla potrzeb naukowych i gospodarczych. Mogą one być wykorzystane wielostronnie dla wielu dziedzin życia gospodarczego.

СТЕФАН БЯЛОВОК

Краткая история института и общая характеристика коллекции древесных растений

Краткое содержание

Самым большим арборетум в Польше является Арборетум в Курнике, который имеет очень много коллекций древесных растений и принадлежит к самым большим Арборетумом в Европе.

Арборетум занимает поверхность в 45 гектаров (не включая в это коллекции тополей), помологические сады — 37 гектаров.

Курническое Арборетум возникло в начале 19 века. В 1926 году коллекция состояла из древесных растений принадлежащих к 38 семьям и 92 родам. В 1954 году та же коллекция состояла из растений принадлежащих к 70 семьям и 224 родам. Сейчас число ботанических видов достигло приблизительно цифру 2500.

Имея ввиду многие коллекции деревьев и кустарников, происходящих из разных климатических и экологических условий, растущие в Курническом Арборетуме оно является объектом очень интересных наблюдений и опытов, благодаря своему географическому положению и климатическим условиям. Местность Курник отличается небольшими атмосферными осадками, которых средняя годовая равняется 500 мм. В последние годы атмосферные осадки были особенно скудными:

Год	Средняя в мм
1950	461,3
1951	385,4
1952	459,2
1953	383,0

Зима в Курнике в общем тёплая, средняя T° января приблизительно -2°C . Однако во время периодических суровых зим средняя температура зимних месяцев представляется иначе:

	1928—29 год	1939—40 год
декабрь	$-1,2^{\circ}\text{C}$	$-6,0^{\circ}\text{C}$
январь	$-10,4^{\circ}\text{C}$	-17°C
февраль	$-21,4^{\circ}\text{C}$	-15°C

В январе 1940 года абсолютное минимум дня 17 числа этого месяца было -31°C .

Западная часть Арборетума находится над берегами озёр на аллювиальной почве, местами подмоклой, восточная его часть расположена на почвах сухих и песчаных. Коллекции растений в Арборетуме собраны преимущественно родами, однако не всегда можно было держаться этого принципа, ввиду разнообразных экологических требований многих растений.

STEFAN BIAŁOBOK

*A historic outline of the Institute
and a general characteristic of the collection of woody plants*

Summary

The Arboretum and pomological orchards of the Institute of Dendrology and Pomology at Kórnik possess the largest collection of trees in Poland and belong to the larger ones of this type in Europe. The area of the Arboretum covers 45 ha (the poplar collection) not included and that of the pomological orchards — 37 ha.

The foundation of the Arboretum dates back to the beginning of the 19th century. In 1926 the collections comprised trees belonging to 38 families and 92 genera, and in 1954 the respective figures are 70 and 224. At present the number of botanical species of woody plants amounts to about 2500.

It is not possible to give in a short paper a full characteristic of the collection of woody plants; this would require a special monograph.

On account of the numerous collection of trees and shrubs derived from various climatic and ecological conditions, and owing to its geographical position and climate the Arboretum at Kórnik is of particular interest for experimental investigations.

A characteristic feature of Kórnik is the low precipitation rate with an annual mean of about 500 mm. It was particularly low within the last years:

year	annual precipitation in mm
1950	461.3
1951	385.4
1952	459.2
1953	383.0

The winter at Kórnik is usually mild, with an average temperature of about -2°C in January. However, during periodically recurring severe winters the figures for the mean temperatures are different:

	1928/29 year	1939/1940 year
December	-1.2°C	-6.0°C
January	-10.4°C	-17.0°C
February	-21.4°C	-15.0°C

The absolute temperature minimum on the 17th January 1940 was -31°C .

The western part of the Arboretum is situated on the shores of the lake on alluvial, in some places damp soil, while its eastern part lies on sandy and dry soil.

As a rule the plant collections at the Arboretum are arranged according to genera; in some instances, however, this proved impossible in view of the requirements of various plants.